ВІСНИК науки та освіти
ISSN 2786-6165 (ONLINE) №12(42) 2025
Bulletin of Science and Education

УДК 378.147:811.161.2

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-12(42)-2071-2083

Лілік Ольга Олександрівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови, літератури та журналістики, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, https://orcid.org/0000-0002-5187-1944

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті репрезентовано досвід формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів, накопичений у процесі реалізації грантових проєктів у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Констатовано, що інфомедійну грамотність доцільно розглядати як здатність до критичного мислення, що дає змогу розвинути незалежні судження про зміст медіа; розуміння процесу масової комунікації; усвідомлення впливу медіа на особистість і суспільство; розвиток умінь аналізувати й обговорювати медіатексти; розгляд змісту медіа як «тексту», який забезпечує розуміння сучасної культури; розвиток здатності отримувати задоволення, розуміти й оцінювати медійний зміст; готовність продукувати власні медіатексти.

Обґрунтовано, що в контексті формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів у закладах вищої освіти особливої значущості набувають візуальна (здатність читати, інтерпретувати та розуміти інформацію, представлену в ілюстраціях або графіці) й інформаційна (здатність ефективно шукати, оцінювати та використовувати інформацію, а також готовність розуміти та оцінювати джерела інформації) грамотність, а також критичне мислення.

Описано досвід формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів, накопичений під час викладання нормативних освітніх компонент «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Методика навчання української літератури», «Методика навчання зарубіжної літератури», «Історія української літератури» в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Доведено, що ефективному формуванню візуальної й інформаційної грамотності сприятиме послідовне й цілеспрямоване використання методів

і прийомів навчання, які вже пройшли апробацію в освітньому процесі, зокрема: перевірка авторства цитат за онлайновими сервісами, написання медіабіографії, аналіз скриншотів із кінофільмів і мультиплікаційних фільмів за творами української чи зарубіжної літератур; створення й аналіз хмаринок слів у Mentimeter; робота з коміксами за творами української чи зарубіжної літератур під час аналізу художньо-ідейного змісту творів, їхньої сюжетно-композиційної основи й образної системи; аналіз ілюстрацій у межах проєкту «Десять облич Лесі»; створення й аналіз кроссенсів і мемів; відокремлення фактів і суджень на основі переглянутих відеоматеріалів тощо.

Ключові слова: інфомедійна грамотність, майбутні учителі, освітній процес, візуальна грамотність, інформаційна грамотність, критичне мислення.

Lilik Olha Oleksandrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Department of Ukrainian Language, Literature and Journalism, T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, https://orcid.org/0000-0002-5187-1944

EXPERIENCE OF FORMING MEDIA LITERACY OF FUTURE TEACHERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The article presents the experience of forming media literacy of future teachers in the educational process of higher education institutions, gained in the process of implementing grant projects at the T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium».

It is stated that media literacy should be considered as the ability to think critically, which allows developing independent judgments about the content of the media; understanding the process of mass communication; awareness of the impact of media on the individual and society; development of skills to analyze and discuss media texts; consideration of media content as a "text" that provides an understanding of modern culture; development of the ability to enjoy, understand and evaluate media content; readiness to produce one's own media texts. It is substantiated that in the context of the formation of media literacy of future teachers in higher education institutions, critical thinking, visual (the ability to read, interpret and understand information presented in illustrations or graphics) and information (the ability to effectively search for, evaluate and use information, as well as the willingness to understand and evaluate sources of information) literacy are of particular importance.

The experience of forming media literacy of future teachers, accumulated during the teaching of normative educational components "Ukrainian language (for professional orientation), "Methodology of teaching Ukrainian literature", "Methodology of teaching foreign literature", «History of Ukrainian literature» at the T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», is described.

It is proven that the effective formation of visual and information literacy will be facilitated by the consistent and purposeful use of teaching methods and techniques that have already been tested in the educational process, in particular: checking the authorship of quotes using online services, analyzing screenshots from films and animated films based on works of Ukrainian or foreign literature; creating and analyzing word clouds in Mentimeter; working with comics based on works of Ukrainian or foreign literature during the analysis of the artistic and ideological content of the works, their plot-compositional basis and figurative system; analysis of illustrations within the project "Ten Faces of Lesya"; creation and analysis of cross-senses and memes; separation of facts and judgments based on viewed video materials, etc.

Keywords: media literacy, future teachers, educational process, visual literacy, information literacy, critical thinking.

Постановка проблеми. В умовах, коли штучний інтелект охоплює всі сфери суспільного життя, а передусім завойовує міцні позиції в середній і вищій освіті, актуалізується потреба в підготовці вчителів, які «здатні повноцінно і критично сприймати медіаінформацію, уміють розрізняти факти й судження, аналізувати й оцінювати їх, а також створювати власні медіатексти, використовувати у процесі навчання і професійної діяльності сучасну медіатехніку» [8, с. 106]. Зазначені компетенції є складовими поняття медіакомпетентності вчителя, яку розглядають як інтегровану характеристику особистості вчителя, підґрунтям якої є мотиви, знання, уміння, цінності та здатності, спроможні організовувати медіаосвіту учнів [11]. У «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» подане визначення медіакомпетентності, згідно з яким це – «уміння ефективно взаємодіяти з медіапростором, правильно розуміти, оцінювати інформацію, аналізувати, передавати її іншим, дотримуючись медіакультурних цінностей, уподобань і стандартів» [5]. У документі зазначено також, що саме медіакомпетентність «забезпечує розуміння особистістю соціокультурного, економічного і політичного контексту функціонування медіа, засвідчує її здатність бути носієм і передавачем медіакультурних цінностей, смаків і стандартів, ефективно взаємодіяти з медіапростором, створювати нові елементи медіакультури сучасного суспільства, реалізувати активну громадянську позицію» [5].

Важливим складником медіакомпетентності є інфомедійна грамотність, до основних складників якої A. Silverblatt, E. Eliceiri відносять здатність до критичного мислення, що дає змогу аудиторії розвинути незалежні судження про зміст медіа; розуміння процесу масової комунікації; усвідомлення впливу медіа на особистість і суспільство; розвиток умінь аналізувати й обговорювати медіатексти; розгляд змісту медіа як «тексту», який забезпечує розуміння нашої сучасної культури і нас самих; розвиток здатності отримувати задоволення, розуміти й оцінювати медійний зміст; готовність продукувати власні медіатексти [13].

Відповідно, на сучасному етапі постає необхідність цілеспрямованого формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів, оскільки від цього безпосередньо залежить рівень розвитку критичного мислення, якість споживання медіапродукції. Оскільки, як зауважує І. Шевирьова, медіаграмотні вчителі мають: заохочувати учнів ставити проблемні питання, пов’язані з медіа; використовувати дослідницьку методику, коли учні можуть самостійно шукати (медіа) інформацію, щоб відповісти на різноманітні запитання, застосовувати знання, одержані в межах певного навчального курсу, за нових умов, на основі нового навчального матеріалу; допомагати учням розвивати здібності з використання різноманітних первинних джерел (медіа) інформації, щоб досліджувати проблеми та на цій основі робити висновки й узагальнення; організувати дискусії, під час яких учні вчаться вислуховувати інших і висловлювати власні погляди, зокрема про медіатексти; підтримувати обговорення без категоричних відповідей на запитання; заохочувати учнів розмірковувати над власними медійними дослідженнями [11].

Власне, упродовж попередніх десятиліть в українській педагогічній теорії і практиці було накопичено чималий досвід, пов'язаний із формуванням інфомедійної грамотності різних категорій здобувачів освіти. На філологічному факультеті Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка реалізуються грантові програми, пов’язані з формуванням інфомедійної грамотності здобувачів вищої освіти, зокрема, починаючи з 2019 року викладачі системно беруть участь у міжнародних освітніх чи наукових проєктах, з-поміж яких варто закцентувати на таких: «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність» (2019-2020 роки), «Інфомедійна грамотність: навчись сам – навчи інших», (2021-2022 роки), які виконувалися Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси. Досвід реалізації подібних проєктів потребує осмислення, а також визначення актуальних проблем і перспектив їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні засади розвитку медіакомпетентності майбутніх фахівців, сформульовані у працях В. Іванова, О. Волошенюк, Л. Кульчинської, Л. Найдьонової. До проблеми формування інфомедійної грамотності майбутні учителів зверталися І.Шевирьова, О.Семеног, С.Гергуль, М. Ольховик, Л. Городнича тощо. Окремі аспекти зазначеної проблеми (візуальна грамотність, критичне мислення, інформаційна грамотність) були висвітлені нами в попередніх публікаціях [6;7;8;9] у ракурсі формування інфомедійної грамотності загалом і окремих її компонентів зокрема.

Мета статті – систематизувати набутий досвід формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів, схарактеризувати проблеми і перспективи в зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою складовою інфомедійної грамотності є візуальна грамотність, яку Р. Вайлмен (Wileman R.) розглядає як здатність читати, інтерпретувати та розуміти інформацію, представлену в ілюстраціях або графіці [14]. Відповідно, сформованість візуальної грамотності майбутніх учителів передбачає: володіння технологіями подання знань у «стислому» вигляді; розвиненість візуально-образного мислення; сформованість умінь когнітивної візуалізації великого обсягу інформації; знання правил і прийомів композиції та колористики; уміння використовувати інтернет-ресурси і програмне забезпечення для досягнення освітніх цілей [7]. На думку Дж. Пурвіса (Purvis J.) [12], візуальна грамотність належить до категорії візуальних компетенцій, які сприяють розвитку людини шляхом інтеграції зорового сприйняття та інших чуттєвих переживань. Ці компетенції дають змогу візуально грамотній людині інтерпретувати видимі дії, символи та предмети, які її оточують. У процесі формування візуальної грамотності майбутніх учителів української мови і літератури було застосовано такі методи: аналіз скриншотів із кінофільмів і мультиплікаційних фільмів за творами української літератури; створення й аналіз хмаринок слів у Mentimeter; робота з коміксами за творами української літератури під час аналізу художньо-ідейного змісту творів, їхньої сюжетно-композиційної основи й образної системи; аналіз ілюстрацій у межах проєкту «Десять облич Лесі»; створення й аналіз кроссенсів і мемів.

Наприклад, задля формування в майбутніх учителів уміння декодувати візуальне повідомлення в контексті навчальної дисципліни «Історія української літератури» ми зверталися до фільмів та мультфільмів, зокрема фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» за повістю М. Коцюбинського «Тіні забутих предків», мультиплікаційного фільму «Мавка» за драмою-феєрією Лесі Українки «Лісова пісня».

Під час практичного заняття на екрані були показані скриншоти з зображенням героїв мультфільму чи кінофільму в певній ситуації.

Аналіз проходив за таким планом:

1. Демонструємо скриншот, студенти мають упізнати, з якого твору продемонстрований епізод.

2. Пропонуємо пригадати, що здобувачі освіти пам'ятають про літературний твір, кінофільм чи мультфільм за допомогою додаткових запитань і завдань: Про що цей твір (фільм, мультфільм)? Назвіть головних героїв. Опишіть їхній зовнішній вигляд. Схарактеризуйте їхню поведінку. Про що свідчать їхні вчинки? Що ви знаєте про створення цього кінофільму чи мультфільму (режисер, ідея, рік, країна)?

3. Фіксування версій та їх сортування за рівнями декодування медіаповідомлення, які описані в статті О. Зіненко [3].

4. Висновки щодо можливої цільової аудиторії (майбутні учителі самі мають дійти висновку, що цей твір (мультфільм, кінофільм) має декілька рівнів, які розраховані на сприйняття різними віковими й соціальними категоріями – дітьми, їхніми батьками та іншими дорослими).

Наголосимо, що під час аналізу важливо привертати увагу здобувачів освіти до особливостей створеної в мультфільмі чи кінофільмі дійсності і запобігати формулюванню здобувачами оціночних суджень щодо них. Це, як зазначає О. Зіненко, допомагає дистанціюватися від суб'єктивних емоцій, виділити ключові елементи значення в медіависловлюванні, які впливають на реципієнтів відповідно до їхнього рівня сприйняття візуальної інформації [3].

Дуже цікавою вправою для формування візуальної грамотності майбутніх учителів є залучення їх до аналізу зображень Лесі Українки, які створила ілюстратор видання The Devochki Леся Мазаник (проєкт «Десять облич Лесі»). На створених нею плакатах українська письменниця зображена в образах Фріди Кало, Мерилін Монро, Одрі Хепберн, Нефертіті, Анни Вінтур, королеви Єлизавети, Чудо-жінки і Тараса Шевченка. Під час ознайомлення учнів із життєвим і творчим шляхом Лесі Українки демонструємо студентам зображення, пропонуємо висловити думку, який образ обрала авторка проєкту, за якими художніми деталями вони впізнали його, що майбутні учителі знають про персоналію, що об'єднує Лесю Українку з цими героями.

Для цілеспрямованого формування візуальної грамотності майбутніх учителів під час аудиторних занять із навчальної дисципліни «Історія української літератури» було застосовано такий онлайн-інструмент, як mentimeter, за допомогою якого студенти створювали й аналізували хмари слів. Цей сервіс було застосовано на практичних заняттях з освітньої

компоненти «Історія української літератури» на етапі підготовки до сприймання літературного твору (продемонстрована хмара слів стала опорою для розповіді про історію написання повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»), під час аналізу літературного твору (для характеристики образів, визначення проблематики), на підсумковому етапі (для узагальнення навчального матеріалу), а також під час презентації майбутніми учителями власних навчальних проєктів у межах самостійної роботи студентів.

У контексті формування медіаграмотності майбутніх учителів важливим є інформаційна грамотність, яку розуміємо як здатність ефективно шукати, оцінювати та використовувати інформацію, а також готовність розуміти та оцінювати джерела інформації [9]. Для майбутніх учителів-філологів (української мови і літератури, англійської мови і зарубіжної літератури), які здобувають вищу освіту в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, у межах освітніх компонент «Методика навчання української літератури», «Методика навчання зарубіжної літератури» було запропоновано низку завдань, спрямованих на формування інформаційної грамотності здобувачів.

Наприклад, вони мали відібрати 5–6 біографічних фактів із життєвого і творчого шляху письменника, на яких буде базуватися вивчення життєпису митця (персоналію можна було обрати зі шкільної програми на вибір студента). При цьому майбутні учителі мали поміркувати й пояснити, за яким принципом вони відбирають факти, як перевіряють їхню достовірність, а також висловити свою думку щодо того, чи обов'язково перевіряти вірогідність фактів біографії митця [8]. Зауважимо, що таке завдання є важливим для професійного самовизначення здобувачів, оскільки воно дає змогу замислитися про відповідальність за надану учням інформацію.

Вартим уваги в контексті формування інфомедійної грамотності в майбутніх учителів є завдання, спрямоване на пошук цитат про митця та його творчість, які можна використати на уроці української чи зарубіжної літератури. Здобувачі вищої освіти мають перевірити їхню правильність за сайтом «Вікіцитати» та іншими джерелами [8]. Для міркувань і висловлення суджень можна поставити їм запитання, чи доцільно використовувати подібні вислови на заняттях із літератури без перевірки. Окрім того, варто провести паралелі з повсякденним життям і нашою поведінкою в соціальних мережах, запитавши, чи доводилося студентам розміщувати на своїх сторінках цитати, які припали їм до вподоби, без попередньої перевірки.

Оскільки на сьогодні в освітньому процесі закладів середньої і вищої освіти широко застосовують тестові завдання для перевірки рівня освітніх досягнень здобувачів, то пропонуємо майбутнім учителям за допомогою

програм kahoot, googleforms чи plickers підготувати 12 тестових завдань для перевірки знань учнів із біографії письменника [8]. Студенти-філологи мали також поміркувати, на якому етапі уроку їх можна використати, у чому полягає перевага використання комп'ютерних програм порівняно із традиційними тестами. У процесі обговорення цих аспектів може виникнути дискусія щодо рівня об'єктивності перевірки рівня навчальних досягнень здобувачів освіти методом тестування.

Оскільки важливою тенденцією розвитку гуманітаристика на сьогодні є інтермедіальність [2], що ґрунтується на взаємодії різних видів мистецтва – літератури, живопису, музики, кіно, театру, то пропонуємо майбутнім учителям завдання, пов'язані з аналізом творів суміжних мистецтв. Наприклад, вони мали переглянути фільм «Гра долі. Та, що поруч» про одруження І. Франка й О. Хоружинської (студія «Віател», режисер В. Вітер, 2006) (джерело: https://www.youtube.com/watch?v=sAVvFCZLKFo), а потім спробувати відокремити факти від суджень, перевірити вірогідність озвучених фактів за іншими джерелами [7]. На цій основі студенти мали запропонувати шляхи використання цього матеріалу на уроці української літератури в 10 класі, поміркувати над формулюваннями завдань.

Використання прийомів інтермедіального аналізу буде доцільним і в контексті такого завдання для майбутніх учителів: знайдіть в Інтернет-мережі зображення пам'ятників І. Франку, перевірте їхнє місце розташування за допомогою google.maps, поміркуйте, як можна цей матеріал використати на уроці вивчення біографії митця та в позакласній діяльності в контексті шкільного курсу української літератури.

Доцільно також запропонувати здобувачам вищої освіти знайти в мережі портрети чи фотографії письменника (з української чи зарубіжної літератури), перевірите за допомогою онлайн-сервісів їхню достовірність, а також джерела, із яких вони взяті. Ці матеріали можна в перспективі використати в контексті виконання навчального завдання про упорядкування сторінки персоналії в соціальних мережах.

Актуальним і цікавим з огляду на формування в майбутніх учителів інфомедійної грамотності вважаємо завдання щодо розроблення віртуальної екскурсії «Шляхами Івана Франка» для уроку української літератури в 10 класі. У процесі презентації виконаного завдання вони мають пояснити, які онлайн-матеріали икористовували, чи перевіряли їхню достовірність, за допомогою яких онлайн-сервісів [8].

У процесі викладання навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», яка є нормативною освітньою компонентою циклуд загальної підготовки для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх освітньо-професійних програм, а отже, обов'язково опано-

вується майбутніми учителями, теж накопичено чималий досвід із формування інфомедійної грамотності. Наведемо приклади окремих завдань, які виявилися ефективними для цілеспрямованого формування досліджуваного феномену.

Оскільки метою зазначеної освітньої компоненти є формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх учителів, то передусім їм було запропоновано низку запитань, які передбачали з'ясування ставлення здобувачів до медіаматеріалів, аналіз наявного в них досвіду, рівень сформованості критичного мислення. Запитання були орієнтовно такі: які медіа для вас мали чи мають особливе значення? Наскільки часто у вашій родині звертаються до медіа? Чи є у вашій родині певні правила щодо використання медіа чи роботи з ними? Що ви взяли для себе зі шкільного досвіду про медіа, чи зверталися ви до медіа матеріалів під час навчання в закладі загальної середньої освіти, у контексті яких навчальних дисциплін? Як ви б оцінили своє попереднє медіаспоживання? Як ви оцінюєте свою медіакомпетентність? У яких галузях ви хотіли б розвивати свою медіакомпетентність? Який вид медіа був першим у вашому житті? Які ваші перші спогади, пов'язані із медіа? У яких ситуаціях ви розвивали свої навички інфомедійної грамотності? Коли ви отримали доступ (вдома або десь ще) до певних медіапристроїв? Який вид медіа був найбільш важливим для вас у різні роки Вашого життя? Які емоції викликали у вас медіа в різному віці? Який медіаконтент важливий для вас зараз? [10].

Особливий інтерес викликало в майбутніх учителів завдання, пов'язане зі складанням власної медіабіографії [10]. Для цього викладач попередньо розробляв інструкцію й надав рекомендації щодо упорядкування матеріалу. Варто наголосити, що медіабіографія – це концепція та практика розповіді про власне життя (або життя іншої особи/персонажа) через призму медіа, показуючи, як засоби масової інформації формували світогляд, ідентичність, цінності та спогади людини, висвітлюючи позитивний та негативний вплив медіаповідомлень на її долю. До ключових аспектів медіабіографії відносять саморефлексію, що спрямована на аналіз персоналією власних медіаспоживацьких звичок та їхнього впливу на різні сфери суспільного життя людини; історичний контекст, що передбачає з'ясування, як знакові медіаподії (фільми, новини, інтернет) збігаються з особистими віхами життя людини; критичне мислення, в основі якого лежить усвідомлення механізмів, як медіа конструюють реальність та впливають на сприйняття; форми вираження (може бути розповіддю в тексті, відео, інтерактивному проєкті).

Значний інтерес у здобувачів вищої освіти під час практичних занять із освітньої компоненти «Українська мова (за професійним спрямуванням)»

викликали творчі завдання, у контексті одного з яких вони мали уявити, що один із літературних героїв – Том Сойєр, Гаррі Поттер або будь-який інший (на вибір студента) є їхнім одногрупником. Відповідно, вони мали розказати про нього, обравши один із запропонованих викладачем жанрів. У процесі роботи вони могли використовувати тексти лекцій, а також Інтернет-покликання: характеристика-рекомендація; подяка (або зауваження) у щоденнику; рецензія на твір чи іншу письмову роботу; замітка в газеті (або в стіннівці, або історія в одному з месенджерів); резюме; нарис (оповідання) [10]. Нам імпонує думка С. Гергуль щодо необхідності впровадження окремих тем у зміст навчальної дисципліни «Педагогіка» (змістовий модуль «Медіапедагогіка як новий напрям освіти), а також розроблення вибіркових освітніх компонент, як-от «Медіаосвіта та медіаграмотність» [1]. Дослідниця також наголошує, що оптимальне поєднання аудиторних занять із самостійним вивчення дистанційних курсів у межах неформальної освіти сприяє більш ефективному формуванню інфомедійної грамотності майбутніх вчителів, а також дає змогу застосовувати диференційні підхід до навчання. Це сприяє формуванню в здобувачів освіти здатності до покращення якості власного контенту, зокрема, змістового наповнення сторінок у соціальних мережах, університетських та факультетських сайтах [1]. Відповідно, доцільно пропонувати в контексті самостійної роботи студентів для опанування дистанційні курси на навчальних платформах EdEra та PROMETHEUS («Медіаграмотність для освітян» (https://bit.ly/2DqQgtX), «Медіаграмотність: як не піддаватися маніпуляціям?» (https://bit.ly/41f2jBX), Англійська для медіаграмотності (https://bit.ly/3LE9Owv), «Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності» (https://verified.ed-era.com/ua)). Вони спрямовані на формування в майбутніх учителів критичного мислення, уміння працювати з інформацією, розрізняти неправдиву інформацію, протидіяти інформаційному тиску, а також сприятимуть засвоєнню необхідного теоретичного мінімуму.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У процесі дослідження обґрунтовано необхідність цілеспрямованого формування в майбутніх учителів інфомедійної грамотності в процесі їхньої професійної підготовки в закладах вищої освіти. З'ясовано, що особливого значення в цьому процесі набувають візуальна й інформаційна грамотність, а також критичне мислення. Описано досвід формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів, накопичений під час викладання нормативних освітніх компонент «Українська мова (за професійним спрямуванням», «Методика навчання української літератури», «Методика навчання зарубіжної літератури», «Історія української літератури» в Національному університеті «Чернігівський

колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Доведено, що ефективному формуванню інфомедійної грамотності майбутніх учителів сприятиме послідовне й цілеспрямоване використання методів і прийомів навчання, які вже пройшли апробацію в освітньому процесі, зокрема: перевірка авторства цитат за онлайновими сервісами, аналіз скриншотів із кінофільмів і мультиплікаційних фільмів за творами української чи зарубіжної літератур; створення й аналіз хмаринок слів у Mentimeter; робота з коміксами за творами української чи зарубіжної літератур під час аналізу художньо-ідейного змісту творів, їхньої сюжетно-композиційної основи й образної системи; аналіз ілюстрацій у межах проєкту «Десять облич Лесі»; створення й аналіз кроссенсів і мемів; відокремлення фактів і суджень на основі переглянутих відеоматеріалів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні шляхів формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів засобами інших нормативни і вибіркових навчальних дисциплін.

Література:

1. Гергуль С.М. Формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-філологів у процесі професійної підготовки. URL: https://surl.li/yyaqmw. (дата звернення: 14.12.2025).

2. Гулієва Д., Лілік О. Методика застосування інтермедіального аналізу на уроках зарубіжної літератури в старших класах. Осінні читання освітян. Освіта під час війни: актуальні аспекти, ефективні форми та безпечний простір: матер. І Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 30 жовтн. 2025 р.). Чернігів: ПАУ, 2025. С. 250-252.

3. Зіненко О. Декодування повідомлення публічної події як інструмент медіа-грамотності: теми, виразних засобів, сюжету та героїв, контексту творення. Збірник статей Сьомої міжнародної науково-методичної конференції: Сучасний простір медіаграмотності та перспективи його розвитку. Київ: ЦВП, АУП, 2019.

4. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. Київ: АУП, ЦВП, 2011. 58 с.

5. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. (2016 р.). URL: https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiyavprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova- redaktsiya/ (дата звернення: 12.02.2024).

6. Лілік О., Сазонова О., Бивалькевич Л. Формування візуальної грамотності майбутніх учителів початкової школи засобами художньої літератури за допомогою онлайн-інструментів. Вісник Національного університету" Чернігівський колегіум" імені ТГ Шевченка, 2021. Вип. 168. С. 210-216.

7. Лілік О.О., Шумейко З.Є. Особливості формування візуальної грамотності здобувачів вищої освіти засобами навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки», 2023. №1. С. 125-135.

8. Лілік О. Формування медіаграмотності майбутніх учителів української мови і літератури: практичні аспекти. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип 27, том 6. С. 106-109.

9. Лілік О. О., Сазонова О.О. Формування інформаційної грамотності майбутніх учителів української мови і літератури. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. 2022. № 1 (23). С. 173-179.

10. Лілік О. О., Сазонова О. В. Українська мова (за професійним спрямуванням): інфомедійний контекст. Чернігів: НУЧК, 2022. 134 с.

11. Шевирьова І. Г. Медіа-компетентність як складова професійної компетентності учителя початкових класів. European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: Collective monograph. Sandomierz: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018.

12. Purvis J. R. Visual Literacy: An Emerging Concept. Educational Leadership, 1973. Vol. 30. Issue 8. PP. 705–720.

13. Silverblatt A., Enright El. Dictionary of Media Literacy. Westport, Connecticut – London: Greenwood Press, 1997. 234 p.

14. Wileman R. E. Visual communicating. Englewood Cliffs, N.J. : Educational Technology Publications, 1993. PP. 112–122.

References:

1. Herhul, S.M. (2023). Formuvannia infomediinoi hramotnosti maibutnikh uchyteliv-filolohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Future philology teachers' media literacy formation in the process of professional training]. Retrived from: https://surl.li/yyaqmw. [in Ukrainian].

2. Huliieva, D., Lilik, O. (2025). Metodyka zastosuvannia intermedialnoho analizu na urokakh zarubizhnoi literatury v starshykh klasakh [Methodology of applying intermedia analysis in foreign literature lessons in high school]. Osinni chytannia osvitian. Osvita pid chas viiny: aktualni aspekty, efektyvni formy ta bezpechnyi prostir: mater. I Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf. (m. Chernihiv, 30 zhovtn. 2025 r.) [Autumn readings of educators. Education during war: current aspects, effective forms and safe space: materials of the 1st All-Ukrainian scientific-practical conference (Chernihiv, October 30, 2025)]. Chernihiv: PAU, 250-252. [in Ukrainian].

3. Zinenko, O. (2019). Dekoduvannia povidomlennia publichnoi podii yak instrument mediahramotnosti: temy, vyraznykh zasobiv, siuzhetu ta heroiv, kontekstu tvorennia [Decoding the message of a public event as a tool of media literacy: theme, expressive means, plot and characters, context of creation]. Zbirnyk statei Somoi mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii: Suchasnyi prostir mediahramotnosti ta perspektyvy yoho rozvytku [Collection of articles of the Seventh International Scientific and Methodological Conference: Modern space of media literacy and prospects of its development]. Kyiv: TsVP, AUP. [in Ukrainian].

4. Ivanov, V., Volosheniuk, O., Kulchynska, L. (2011). Mediaosvita ta mediahramotnist: korotkyi ohliad [Media education and media literacy: a brief overview.]. Kyiv: AUP, TsVP. [in Ukrainian].

5. Kontseptsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini, (2016) [The concept of implementing media education in Ukraine]. Retrieved from: https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiyavprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova- redaktsiya. [in Ukrainian].

6. Lilik, O., Sazonova O., Byvalkevych L. (2021). Formuvannia vizualnoi hramotnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly zasobamy khudozhnoi literatury za dopomohoiu onlain-instrumentiv. [Formation of visual literacy of future primary school teachers by means of fiction with the help of online tools]. Visnyk Natsionalnoho universytetu" Chernihivskyi

kolehium" imeni T.H. Shevchenka [Bulletin of T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»], 168, 210-216. [in Ukrainian].

7. Lilik, O.O., Shumeiko, Z.Ye. (2023). Osoblyvosti formuvannia vizualnoi hramotnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity zasobamy navchalnoi dystsypliny «Ukrainska mova za profesiinym spriamuvanniam» [Features of the formation of visual literacy of higher education students by means of the academic discipline "Ukrainian language for professional orientation"]. Naukovyi visnyk Sivershchyny. Seriia: Osvita. Sotsialni ta povedinkovi nauky» [Scientific Bulletin of the Severshchyna. Series: Education. Social and behavioral sciences], 1, 125-135. [in Ukrainian].

8. Lilik, O. (2020) Formuvannia mediahramotnosti maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury: praktychni aspekty [Formation of media literacy of future teachers of the Ukrainian language and literature: practical aspects]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Current issues of the humanities], 27, 6, 106-109. [in Ukrainian].

9. Lilik, O. O., Sazonova, O.O. (2022). Formuvannia informatsiinoi hramotnosti maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury [Formation of information literacy of future teachers of the Ukrainian language and literature]. Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia [Bulletin of the Alfred Nobel University], 1 (23), 173-179. [in Ukrainian].

10. Lilik, O. O., Sazonova, O. V. Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam): infomediinyi kontekst [Ukrainian language (for professional purposes): infomedia context]. Chernihiv: NUChK. [in Ukrainian].

11. Shevyrova, I. H. (2018). Media-kompetentnist yak skladova profesiinoi kompetentnosti uchytelia pochatkovykh klasiv [Media competence as a component of the professional competence of a primary school teacher]. European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: Collective monograph [European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: Collective monograph]. Sandomierz: Izdevnieciba «Baltija Publishing». [in Ukrainian].

12. Purvis, J. R. (1973). Visual Literacy: An Emerging Concept. Educational Leadership, 30, 8, 705–720. [in English].

13. Silverblatt, A., (1997). Enright El. Dictionary of Media Literacy. Westport, Connecticut – London: Greenwood Press. [in English].

14. Wileman, R. E. (1993). Visual communicating. Englewood Cliffs, N.J.: Educational Technology Publications, 112–122. [in English].